

Sprehodi po knjižnem trgu

Aljaž Koprivnikar

Ivo Svetina:
Malabar.

Dob: Miš, 2020.

Foto: Robert Carrillers

Pesnik, dramatik, esejist in prevajalec Ivo Svetina je doslej izdal že več kot dvajset pesniških zbirk, mnogo gledaliških iger, teoretskih esejev o poeziji in dramatikoterapiji ter se podpisal pod številne prevode; velja za enega najpomembnejših slovenskih ustvarjalcev. Avtor je pot sicer začel v preloženih letih prejšnjega stoletja, z nekaterimi bistvenimi inovacijami pa je odločilno vplival na tok slovenske literature in se znotraj te uveljavil kot eden izmed vodilnih mojstrov erotične, senzualne in duhovne poezije. V njegovem opusu se pojavi tudi hibridna forma med poezijo in prozo, ki jo je mogoče zaslediti že v njegovih ustvarjalnih začetkih, v prvencu *Plovi na jagodi Pupa Magnolija do zlatih vladnih palač* (1971), njegovo pisanje pa zaznamuje tudi spogledovanje s tradicijo arabske, perzijske, indijske in tibetanske kulture, saj se že vse od zbirke *Botticelli* (1975) počasi odmika od Evrope ter se globlje navezuje na filozofijo ter pesništvo Vzhoda.

Slednje se zrcali tudi v njegovem proznem delu *Malabar*, ki bi ga v grobem lahko definirali kot pesniški oziroma poetični roman, saj na fiktivni zgodovinski kulisi prinaša čutno, ponekod skorajda povsem lirično pisavo. Že ob vstopu v knjigo nas pričaka posvetilo *Njej*, temu pa sledita citata Giordana Bruna ter Antoina de Saint-Exupéryja; vse troje namiguje na strukturo in nastanek dela – nagovor ženski nakazuje ljubzensko tematiko, misli francoskega pisatelja zazrtost v presežno in nujnost hrepenenja,

s citatom velikega Italijana pa roman medbesedilno opozarja na svojo lastno fiktivnost. Delo *Malabar* avtor namreč zgradi na osnovi angleškega prevoda knjige *A Momentous Journey*, sicer izdane leta 1565 ter pripadajoče Duarteu Barbosi, na kar namiguje tudi vloženi uvod portugalskega raziskovalca, v katerem slednji pojasnjuje, kako je na svoji plovbi k zahodnim obalam popisal kraje, ljudi in običaje indijske podceline. Takšni strukturi sledi tudi Svetina, ki potopis bralcu prinaša v formi osebnega dnevnika, pri čemer na eni strani zajema iz zapisov preteklih raziskovalcev, na drugi pa njegove popotniške dneve polnijo fiktivni elementi. Prvoosebnega pripovedovalca oziroma svoj alter ego avtor namreč potopi v 16. stoletje ter ga v Lizboni vkrca na ladjo Santa Lucia, da se reši "obsedenosti, zasvojenosti z njo", da pobegne pred bolečimi spomini na ljubezen, katere čas je skopnel, pri čemer njegov beg s kopnega na ocean pomeni tudi "beg pred strahom, ki se je vse bolj bal samega sebe". Na svoji plovbi do malabarskih obal jugozahodne Indije postane opazovalec, ki dnevno zapisuje dogajanje in razmisleke, pripoved pa se suče predvsem okoli krajev, v katerih se posadka zasidra: priča smo barvitim opisom, eksotični flori in favni ter raziskovanju šeg oziroma navad tamkajšnjih ljudstev, pri čemer Svetina fikcijo gradi iz legend, mitov in dejstev. To je posebej jasno razvidno ob opisu mesta Muslin, ki je povezano z istoimensko dragoceno tkanino: avtor izriše izmišljeni prizor iz preteklosti ("Dame na Zamorinovem dvoru so imele nešteto oblačil iz muslina. Sedeče na bogato izvezenih preprogah, bose, z vodno pipo ob sebi, so bile ovite v prosojno tkanino, gube so se igrale z njihovimi polnimi telesi, njihova telesa z muslinom, ga gubale v ritmu dihanja, premikanja stegen, valovanja trebuha in prsi."), temu pa doda sodobno stvarnost, krutost današnjega sveta ("Mosul ... Iraško mesto na bregu reke Tigris /.../, ki ga je okupacija borcev Islamske države v zadnjih letih porušila skoraj do tal in iz katerega je zbežalo pol milijona prebivalcev. /.../ In nihče od njih, ne živih, ne mrtvih, ne beguncev, ne ve, da se tkanina muslin imenuje po njihovem mestu."). Tudi sicer že kmalu opazimo večplastno gradnjo potopisa, saj ta ne sledi linearni časovni premici, temveč se v času premika dinamično: bralce, zatopljene v 16. stoletje, pogosto presenetijo medbesedilni vnosi zapisov in pesmi, navezave na sodobne avtorje (med njimi so denimo Jure Detela, Tomaž Šalamun, Giorgio Agamben ...) ter avtorski komentarji ("Ne boš me spremljala na moji poti k neznanim obalam, izmišljenim obalam, deželam, ki si jih tu na usranem Viču tako zlahka slikam na črno temino."); ti nas dvigujejo v trenutno realni čas. Dobro premišljene izmenjave med dokumentarnostjo ter izmišljijo krojijo tudi nadaljnje opise potovanja, ko se vizije eksotičnega

raja spreminjajo v podobe izkoriščanja. Svetina v trgovino s poprom, začimbami in slonovino namreč prinaša dodaten vpogled in v zanj značilnem družbenem angažmaju podaja kritiko kolonializma (“Koliko ljudi je moralo umreti zaradi dišav in začimb? Zaradi tkanin, ki jih v Evropi niso poznali? Zaradi napuha in želje po trgovini, ki je pomenila le osvajanje in podjarmljenje tujih dežel in narodov?”) ter zgodnjega kapitalizma, kar subtilno prikaže tudi prek trgovanja s slonovino. Ob tej avtor metaforično izmenja človeške nizkotne in vzvišene zmožnosti; ubijanja slonov ne ustavi niti to, da imajo te živali status božanstva, njihovi okli pa nato služijo kot material za klavirske tipke, na katere udarjata Chopin in Liszt, s čimer človeški nevednosti, pohlepu in večnemu krogu izkoriščanja Svetina učinkovito doda nadčasovno dimenzijo. Podoba raja, ki v sebi nosi trpljenje, lahko dobro ponazarja tudi metaforo strukture siceršnjega potopisa, saj se zunanje dogajanje ves čas premešča oziroma gradi iz protagonistovega duševnega boja, pri čemer okvir resničnega omogoča fikcijo, kulisa zunanjega sveta pa pot v notranjost avtorjevega alter ega, v iskanje odgovorov na vprašanje, kako se odrešiti in doseči osvoboditev.

Prav to namreč predstavlja osrednjo temo romana, ki nas od osebne stiske, bolečih spominov na izgubljeno ljubezen in nezavidljivega trpljenja fragmentarno vodijo do temeljnih vprašanj lastnega bistva ter smisla življenja in smrti. Ta vprašanja Svetina iznajdljivo vpleta v samo sestavo knjige, saj se epsko zasnovana pripoved preliva v lirsko izpoved, ki niha med protagonistovim monologom in njegovim dialogom z nekdanjo ljubljeno, a tudi med erosom in thanatosom. Vrtinec človekove zgodovine na ta način poteka prek zgodbe posameznika, ki se izgublja v sanjskih blodnjah (“Mirno je čakala, čakala in čakala, a iz mene ni bilo semena ... bil sem star. Končno ji je bilo dovolj mojega ‘dvorjenja’. Smrdel sem po starosti, bil sem težak in neokreten, z odlomljenim oklom.”), se pretresljivo nagiba k samomoru (“Le zakaj je čustvo ljubezni tako močno, silovito, da je nad njim nenehno senca smrti? Zakaj sem v zadnjih štirih letih nešteto krat pomislil na samomor? Da bi končal ljubezen, ki je že na samem začetku, ob prvem poljubu, vedela, da je nemogoča.”) ter ostaja jetnik samega sebe. Premagovanje demonov poteka prav skozi element pisanja, saj ta ne omogoča zgolj globljih premislekov, ki se jim medbesedilno pridružujejo še citati iz duhovnih in filozofskih besedil ter prevpraševanje pesništva, pač pa postane skorajda (samo)terapija celjenja ran in zdravljenja bolečine. A pot do tja je dolga, nekdanje ljubezni (“Slišim tvoj nežni glas, ožgan s slastjo, okronan s poželenjem, pohoto: ... dahneš in sem jalovo seme ..., a ljubim te bolj kot samega sebe ...”), ki je nekoč pomenila večnost, ga

lahko odreši le končno soočenje s samim seboj. V daljavi ob izgubljanju občutka "za to, kaj je res in kaj umišljeno," se tako zgodi srdit osebni boj ("Kdo sem? Kje sem? V katerem času sem? Sem 20. maja 1498 /.../ Ali sem 5. maja 2019 /.../"), ki premeša preteklost in sedanost, da bi se čuteče bitje osvobodilo trpljenja. Morda tudi zato avtor svojemu popotniku priključi še trinogo psičko, ki jo po indijski boginji blagostanja imenuje Lakšmi. To lahko ob posredovanih prisposodobah zvestobe, miline in toplote razumemo kot utelešenje ženske ("Gledam jo, psico, ki je napolnila moje srce tam, kjer je nastala praznina, ko sem pobegnil od tebe ... Je mar mogoče imeti rad psico tako zares, kot sem imel rad žensko?"), hkrati pa kot potrebno tolažbo oziroma uteho. Četudi Lakšmi ne zmore nadomestiti nekdanje protagonistove strasti, prav njuno druženje, uglasitev dveh ranjenih duš poskrbi za postopno osvoboditev, ki se nakazuje proti koncu popotovanja ("Tako kot blede črnilo, s katerim so napisane besede, tako blede občutek čutenja tebe."), ko naj bi pisec tudi zaključil svoje delo.

Poslednji dnevi plovbe prinesejo spoznanje ("To sicer ne bo nirvana, a bo zbotanje s samim seboj, s tistim, kar sem /.../ Da bo Lakšmi moja edina družica, sogovornica.") ter delno tolažbo srca ("Tiste, zaradi katere sem se v Lizboni vkrcal /.../, ni več. Najina časa sta se združila samo v ljubljenu."). Ko se popotnik in psička na najjužnejši točki indijske podceline nazadnje izkrcata in najdeta dom, se njej s skotitvijo mladičev življenje šele začinja, medtem ko se njemu ob pogledih na neskončno morje zaključuje, s čimer Svetina svojemu koncu dobrodošlo dodaja odprto strukturo. Ne glede na razpadajoči krogotok in nezmožnost dokončne pomiritve avtor namreč prinaša spomenik hrepenenja po življenju, v katerem se izkazuje kot premišljen prozaist, zmožen združiti na videz nezdržljivo, bralca pa nagradi s tankočutno in magično pripovedjo, ki omogoča množico vstopov v vprašanja osebne usode in univerzalne zgodovine.